

FÖR MÅNGA JUGOSLAYER?
RESULTATEN FRÅN DEN JUGOSLAVISKA FOLKRÄKNINGEN 1981

AV
KJELL MAGNUSSON

I N N E H Å L L

Förord	IV
Befolkningsförändringar	1
Politiska implikationer	3
Debatten om jugoslaverna	5
Noter	16
Tabeller:	
Tabell 1 Jugoslaviens befolkning enligt folkräkningarna 1948-1981	1
Tabell 2 Nationell sammansättning i Jugoslavien (procent)	2
Tabell 3 Nationell sammansättning i Jugoslavien (tusental)	2
Tabell 4 "Jugoslavernas" fördelning på republiker och områden	5
Tabell 5 Nationell sammansättning 1948-1981 (procent)	10
Tabell 6 De jugoslaviska nationernas ökning/minskning 1971-1981	11
Tabell 7 Nationernas fördelning på republiker och områden	12
Tabell 8 Nationernas andel av befolkningen i republiker och områden	13
Tabell 9 Nationernas fördelning 1971-1981 (-1000)	14

F Ö R O R D

Med denna skrift inleder Avdelningen för öststatsforskning och Enheten för öststatskunskap utgivningen av en gemensam rapportserie. ÖU-rapporterna trycks med ett generöst stöd från Samfundet för öststatsforskning.

Claes Arvidsson
tf föreståndare

Örjan Sturesjö
föreståndare

BEFOLKNINGSFÖRÄNDRINGAR

Nyligen offentliggjordes de kanske mest intressanta siffrorna från förra årets jugoslaviska folkräkning: de som rör landets nationella sammansättning. Eftersom Jugoslavien är en flernationell, federal statsbildning, får varje förändring i de olika nationernas numerär och relativa andel av befolkningen en politisk innebörd, och 1981 års folkräkning har redan på flera sätt upprört känslorna.

Jugoslavien har för närvarande 22.411.000 invånare, vilket är en ökning med nära 2 miljoner (9.2 %) sedan folkräkningen 1971. Födelse-siffrorna ligger på 16.9 promille, vilket placerar Jugoslavien högt bland Europas länder. Samtidigt finns mycket stora regionala skillnader. De norra, utvecklade områdena har i stort sett en stagnerande tillväxt, i synnerhet provinsen Kosovo, som med sina 31.4 promille uppvisar Europas högsta siffror, i nivå med u-länderna i tredje världen.

Tabell 1 Jugoslaviens befolkning enligt folkräkningarna 1948-1981.
(i 1000-tal)

	1948	1953	1961	1971	1981	Index: 1981-1948
Jugoslavien	15 842	16 991	18 549	20 523	22 532	141,2
Bosnien-Herc.	2 564	2 847	3 278	3 746	4 124	160,5
Montenegro	377	420	472	530	584	155,6
Kroatien	3 780	3 936	4 160	4 426	4 601	121,1
Makedonien	1 153	1 305	1 406	1 647	1 912	165,0
Slovenien	1 440	1 504	1 592	1 727	1 892	130,8
Serbien	6 528	6 979	7 642	8 447	9 314	142,1
Serbien *	4 154	4 464	4 823	5 250	5 694	136,4
Kosovo	773	816	964	1 244	1 583	216,2
Vojvodina	1 640	1 700	1 855	1 953	2 035	123,7

* = Serbien utom de autonoma områdena Kosovo och Vojvodina
(Källa: Politika 16.4.1982)

Redan dessa variationer i sig vore allvarliga för ett lands sociala och ekonomiska utveckling. I det här fallet kompliceras situationen ytterligare av att skillnaderna följer republik- och nationsgränser.

Bland de sydslaviska folken¹ utgör serberna den största gruppen med sina 8.136.000 personer. På andra plats kommer kroaterna som uppgår till 4.428.000, och därefter (de serbokroatisktalande) muslimer-na, 2.000.000, slovenerna, 1.754.000, makedonierna 1.341.000, samt montenegrinerna, 577.000.

Det finns ett stort antal minoritetsgrupper som tillsammans utgör ca 15 % av Jugoslaviens befolkning, men ännu har inga detaljsiffror publicerats i den jugoslaviska pressen om man undantar de två största: albanerna, som numera uppgår till 1.731.000 och ungrarna som räknar 427.000.

Folkräkningssiffrorna rymmer flera mer eller mindre dramatiska förändringar. Av tabell 2 framgår att serbernas, kroaternas, slovenernas och ungrarnas andel av befolkningen har minskat, medan muslimernas, makedoniernas, montenegrinernas och i synnerhet albanernas procentuella andel ökar.

Tabell 2 Nationell sammansättning i Jugoslavien (procent).

	1971	1981
Serber	39,7	36,4
Kroater	22	19,8
Muslimer *	8,4	0,9
Slovenier	8,3	7,8
Albaner	6,4	7,7
Makedonier	5,8	6
Montenegriner	2,5	1,9
Ungrare	2,3	1,9
Jugoslaver **	1,3	5,4
Övriga	3,3	3,5

Muslimer * = Serbokroatisktalande muslimer ("bosnier").

Jugoslaver ** = Medborgare utan nationell preferens.

(Källa: NIN, 28.2.1982, s.13-19)

Av tabell 3 kan vi dessutom se att medan albaner, makedonier, montenegriner, muslimer och slovenier har ökat i antal, har serber, men framförallt kroater och ungrare minskat även i absoluta tal.

Särskilt markant är den ungerska minoritetens nedgång. Sedan förra folkräkningen har ungrarna minskat med över 50.000 personer och sedan 1961 med hela 15 %. Under samma tidsperiod har albanerna däremot nästan fördubblats och en liknande utveckling har ägt rum beträffande muslimerna. Detta innebär att snart en femtedel av jugoslaverna är muslimer eller har en muslimsk kulturell bakgrund (albaner, turkar och bosniska muslimer).

Tabell 3 Nationell sammansättning i Jugoslavien (tusental).

	1971	1981	+/-	+/- (%)
Serber	8 143	8 136	- 7	- 0,1
Kroater	4 526	4 428	- 98	- 2,2
Muslimer *	1 793	2 000	+ 270	+ 15
Slovenier	1 678	1 754	+ 76	+ 4,5
Albaner	1 309	1 731	+ 422	+ 32
Makedonier	1 195	1 341	+ 146	+ 12,2
Montenegriner	509	577	+ 68	+ 13,3
Ungrare	477	427	- 50	- 10,5
Jugoslaver **	273	1 216	+ 943	+ 345
Övriga	620	801	+ 181	+ 29
Jugoslavien	20 523	22 411	+ 1 888	+ 9,2

Muslimer * = Serbokroatisktalande muslimer ("bosnier").

Jugoslaver ** = Medborgare utan nationell preferens.

(Källa: NIN, 28.2.1982, s.18-19)

Den stora överraskningen i årets folkräkning var emellertid att så många människor valde att klassificera sig som "jugoslaver", dvs inte identifierade sig med något av de folk eller folkgrupper som tillsammans bildar den sydslaviska federationen. Denna grupp ökade från 273.000 år 1971 till 1.216.000 1981, dvs mer än fyrdubblades.

POLITISKA IMPLIKATIONER

De nya folkräkningssiffrorna aktualiserar eller illustrerar flera av de problem som det jugoslaviska samhället brottas med. För det första kan man konstatera att i federationen som helhet, liksom i de enskilda republikerna och autonoma områdena har tidigare dominerande folkgruppers andel av befolkningen minskat. Det gäller kroater, serber, slovenor och makedonier. Undantaget är Kosovo där albanerna har stärkt sin position.

Det jugoslaviska folk som fått vidkännas den kraftigaste minskningen är kroaterna, som idag utgör ca 75 % av republiken Kroatiens befolkning, mot nära 80 % 1971. Detta beror på flera samverkande faktorer: låga födelsetal, en mycket stor utvandring, och allt fler som klassificerat sig som "jugoslaver". Man kan i det sammanhanget erinra om att frågan om "hotet mot den kroatiska nationens biologiska existens" spelade en stor roll under den "nationalistiska euforin" i Kroatien åren 1970-1971. Och av allt att döma har de nya siffrorna oroad många kroater.

För serbernas del innebär folkräkningssiffrorna att deras relativa dominans i federationen ytterligare försvagas. De utgör fortfarande den största folkgruppen, är nästan dubbelt så många som kroaterna, men är snart nere i en tredjedel av Jugoslaviens befolkning från att 1948 ha utgjort över 40 %. Som särskilt allvarlig upplevs minskningen i de områden där serberna utgör en minoritet. I förra folkräkningen låg man nästan jämsides med muslimerna som dominerande nation i Bosnien, i Kroatien är man snart nere i tio procent av befolkningen och i Vojvodina löper man risk att förlora sin majoritetsställning. Mest dramatisk är dock situationen i Kosovo.

Sedan mitten av sextioalet har andelen montenegriner och serber stadigt sjunkit i det av albaner dominerade Kosovo. För tjugo år sedan utgjorde serberna en fjärdedel av befolkningen, idag är siffran 13.2 %. Detta beror inte enbart på den albanska befolkningens extrema födelsetal, utan också på att serber och montenegriner sedan mitten av sextioalet i allt snabbare takt har lämnat provinsen. Redan för över tio år sedan hävdade vissa politiker och kulturpersonligheter, som då stämplades som serbiska nationalisterna, att montenegriner och serber höll på att fördrivas genom påtryckningar och hot. Efter förra årets händelser är detta ett officiellt faktum och man räknar med att åtminstone 50.000 personer lämnat området sedan 1971.

Utflyttningen har efter de med våld nedslagna oroligheterna för ett år sedan fortsatt och frågan står trots motstånd från det lokala albanskdominerande partiet högt på den politiska dagordningen. Det förefaller emellertid mycket svårt att komma till rätta med problemet liksom med krisen i Kosovo överhuvudtaget. Nära nog dagligen kommer rapporter om oro, misshandel, sabotage och ibland skottlossning. Enligt nyligen publicerade uppgifter skulle mellan januari och maj i år ca 2000 personer ha lämnat enbart Priština, vilket är lika med 5 % av befolkningen. Fortsätter denna trend kan Kosovo inom en tioårsperiod bli nästan helt och hållet albanskt.

Siffrorna från Kosovo och övriga områden där serberna minskar har ytterligare bidragit till den känsla av hot som många serber upplever, något som skapat också en "serbisk fråga" i jugoslavisk politik.

Den albanska folkräkningen oroar emellertid även makedonierna. Trots att dessa har ökat i absoluta tal, har deras andel av den makedonska republikens befolkning minskat från nära 70 % till 67 %. Albanerna ökade med nära 100.000 och uppgår idag till 378.000 eller ca 20 % av Makedoniens invånare. Det är därför karaktäristiskt att det är just från Makedonien som kraven på familjeplanering bland albanerna har kommit.

Många bedömare hade väntat sig att muslimerna skulle öka starkt och bli majoritetsnation i Bosnien. Under efterkrigstiden har den muslimska självmedvetenheten ökat och det märkliga inträffade att man i Jugoslavien konstituerade en muslimsk nation, på samma nivå som kroater, serber, makedonier etc. Detta motsvarade i och för sig den etniska situationen i Bosnien, men har även skapat problem. De bosniska muslimerna talar serbokroatiska och ättlingar till den befolkning som under 1400-1500-talen islamiserades i samband med den turkiska ockupationen. Trots den språkliga närheten har de pga sin religiöst-kulturella tradition inte kunnat identifiera sig med något av de övriga folken i Bosnien: serber(ortodoxa) och kroater(katoliker). Under efterkrigstiden kategoriserades de på skilda sätt (nationellt obestämda muslimer, obestämda jugoslaver, muslimer i etnisk bemärkelse och 1971: muslimer), och det är ett av skälen till att muslimerna mellan 1961 och 1971 ökade till och med mer än albanerna. Muslimerna har spelat en allt viktigare roll i Jugoslaviens kontakter med de alliansfria staterna, något som emellertid också inneburit (ett oönskat) inflytande därifrån. Islam som religion har i det sammanhanget fått ökad prestige och det har även i Bosnien förekommit utlöpare av den "islamiska väckelsen" och tendenser till "Khomeyniism", men också krav från sekulariserade, partitrogna muslimer på skapandet av en muslimsk republik, vilket har kritiserats skarpt i övriga Jugoslavien men också från det lokala partiets sida. I det perspektivet torde siffrorna i Bosnien ha inneburit en besvikelse för vissa grupper.²

Även i Slovenien har man mottagit de nya folkräkningssiffrorna med viss oro. Den tidigare så homogena republiken har till följd av invandringen från Jugoslaviens södra delar en befolkning som numera till tio procent talar andra språk och har en annan kulturell bakgrund (serbokroatisktalande från Kroatien, Bosnien och Serbien, makedonsk- och albansktalande från Kosovo och Makedonien). Man räknar emellertid bland politiker och forskare i Slovenien med att den demografiska bilden skall bli mer "positiv" som en konsekvens av assimilation.³

DEBATTEN OM JUGOSLAVERNA

Den stora ökningen av antalet "jugoslaver" har givit upphov till en diskussion där man försöker reda ut orsakerna till fenomenet, men också tvistar om huruvida man skall anse det positivt eller negativt. I de första tidningskommentarerna menade vissa journalister att en orsak kunde vara blandäktenskapen. De som gifter sig över språk- och kulturgränserna är emellertid synnerligen få (i Serbien är t ex 6 % av äktenskapen sådana mellan makar av olika nationalitet) och kan inte förklara den stora ökningen av antalet jugoslaver. Däremot är det förmodligen sant att barn i blandäktenskap ofta har lättare än andra att uppfatta sig som "jugoslaver". Titos yngste son Miša Broz är ett exempel. Han sade i en tidningsintervju apropå sin nationella tillhörighet:

Jag är jugoslav. Född i Kroatien, min mor är slovenska, jag växte upp i Serbien, har goda vänner runt om i landet. Vad annars skulle jag vara? Under min studietid lärde jag in en definition av begreppet nation som vi har gått ifrån en aning: nationen är en grupp människor som lever på samma område, och förenas av samma språk, kultur och tradition. När jag försöker placera in mig själv någonstans, är det alltid något av elementen som jag saknar för att helt konsekvent kunna tillämpa definitionen på mig själv. (Ilustrovana Politika 4.5.1982).

I och för sig har tendensen till "jugoslavism" att göra med efterkrigstidens sociala förändring. Det tycks vara yngre, välutbildade personer i stadsmiljö som väljer det jugoslaviska alternativet. Av alla dem som i Serbien hade klassificerat sig på detta sätt kom t ex 60 % från Beograd.

Ytterligare en faktor är en mångnationell miljö. Detta gäller emellertid inte generellt. "Jugoslaverna" finns i första hand i Vojvodina, Kroatien, Bosnien och Serbien, medan de är mycket få i Slovenien, Makedonien och Kosovo.

Tabell 4 "Jugoslavernas" fördelning på republiker och områden.

Republik/Område	Antal	Andel av befolkningen
Kroatien	379 000	3,2
Bosnien-Hercegovina	326 000	7,9
Serbien	271 000	4,8
Vojvodina	167 000	9,1
Montenegro	31 000	5,4
Slovenien	26 000	1,4
Makedonien	14 000	0,7
Kosovo	1 000	0,2

(Källa: NIN 28.2.1982)

Det är alltså i de nationellt heterogena miljöer där man talar serbokroatiska som andelen "jugoslaver" är störst. Vissa sociala kategorier i dessa områden, som tidigare på många sätt har varit skådeplatsen för mer eller mindre häftig nationell antagonism, tycks nu anses den nationella identiteten vara mindre betydelsefull.

I Vojvodina, där enligt tidningsuppgifterna ungrare, rumäner, rusiner och andra i stor utsträckning har kallat sig jugoslaver, torde det å andra sidan röra sig om en assimilationsprocess, där minoriteterna alltmer uppgår språkligt i jugoslavisk kultur, men inte ser någon anledning att för den skull identifiera sig som serber eller kroater.

Också i Kosovo, Slovenien och Makedonien lever olika nationer. Det rör sig emellertid om områden som i flera avseenden är mer homogena än övriga Jugoslavien. Slovenien har till alldeles nyligen nästan helt och hållet bebotts av slovenier och i Makedonien och Kosovo förekommer ringa kontakt mellan de olika folkgrupperna (man kan tala om ett albanskt och ett makedonskt, respektive serbiskt samhälle sida vid sida). Dessutom talar de dominerande folkgrupperna språk som befinner sig i minoritetsställning i förhållande till serbokroatiskan och de har i alla tre fallen fått kämpa för sin kulturella och politiska autonomi. Det är lättare för en serbokroatisktalande att inte fästa större vikt vid sin nationella tillhörighet, eftersom han inte behöver ge upp sin språkliga identitet. Steget är längre för en makedonier eller sloven som i och med sitt språk (eller sin accentfärgade serbokroatiska) även av omgivningen uppfattas som annorlunda. Det är heller inte underligt att albanerna i liten utsträckning kallar sig jugoslaver, eftersom de rent definitionsmässigt inte är sydslaver. Till detta kommer att makedonier och albaner först under efterkrigstiden har kunnat ge uttryck åt sin språkliga och kulturella särart och i båda fallen pågår på olika områden ett intensivt nationsbyggande som också uppmuntrats av den jugoslaviska centralregeringen.

En fundamental skillnad mellan dessa "minoriteter" och folkgrupperna i Vojvodina är å andra sidan att slovenier, albaner och makedonier i motsats till rusiner eller rumäner, är talrika nog att bära upp en egen infrastruktur. De har egna inte endast kulturella, utan också politiska institutioner och lever i vad som i praktiken är självständiga stater.

Det stora antalet "jugoslaver" innebär ett dilemma för jugoslaviska politiker. Federationen bygger på att de olika nationerna kan ge uttryck åt sin egenart samtidigt som man utvecklar en jugoslavisk-socialistisk identitet. Under efterkrigstiden har det funnits tendenser till skapandet av en ny jugoslavisk nation, men partiet har i sitt program från 1958 tagit avstånd från detta och utvecklingen har sedan dess gått mot allt större självständighet för republikerna och de autonoma områdena och därmed också mot befästandet av de enskilda kulturerna. Många har i och för sig sett med oro på denna utveckling, men problemet är att de som betonat Jugoslaviens enhet ofta varit serber och dessa idéer har därför med rätt eller orätt uppfattats som storserbiska ambitioner.

De första kommentarerna till folkräkningssiffrorna från politikernas sida gick också ut på att den som klassificerat sig som "jugoslav" inte fick anses som bättre jugoslav än övriga.

Problemet är inte lätt: paradoxalt nog kan man inte officiellt förklara "jugoslavismen" som positiv trots att man ständigt talar om

behovet av enighet och faran av separatism. Men man kan heller inte utan vidare ställa sig bakom dem som betraktar de många "jugoslaverna" som en fara.

Frågan ställdes på sin spets av den kände kroatiska samhällsvetaren Dušan Bilandžić, som i en intervju och senare i artiklar förklarade att fenomenet med de många "jugoslaverna" var ett tecken på att allt inte stod rätt till i det jugoslaviska samhället. Han hävdade att det inte finns någon jugoslavisk kultur ("vilket språk talar jugoslaverna, vilka sånger sjunger de?") och att det vore omarxistiskt och ovetenskapligt att forcera fram en jugoslavisk identitet:

Jag anser att fenomenet jugoslavism i betydelsen nationell tillhörighet, särskilt den snabba ökningen, tyder på att något inte står rätt till i samhället eftersom det inte är frågan om en helt normal social företeelse, och i den inte kan hänföras till någon som helt rent marxistisk kategori.

Nationen är den globala sociala gemenskap vilken tillkommer alla ett samhälles rättigheter. I nationell mening är inte Jugoslavien en mer global social gemenskap än republiken, ty det är nationen som utgör den globala gemenskapen och Jugoslavien är nationernas gemensamma stat.

Politika 11.5. 1982.

Bilandžić mötte häftig kritik i pressen och diskussionen har sedan handlat om vem som känner störst samhörighet med Jugoslavien, vem som är på Titos linje etc.

Som Bilandžićs motpol framstod bl a den gamle partisanledaren Svetozar Vukmanović-Tempo (från Montenegro) som välkomnade den jugoslaviska identiteten, för honom ett tecken på framsteg:

Det är riktigt att jag inte bara känner mig som jugoslav, utan också önskar att vi så snart som möjligt skall komma förbi begreppet nation och att alla som lever i Jugoslavien skall känna sig som jugoslaver. Det kommer givetvis inte att bli fråga om en ny "övernationell jugoslavisk nation", eftersom nationen som begrepp kommer att bli överflödigt. Av en sådan uppfattning följer naturligtvis inte att man med politiska eller andra medel borde påverka människor att snarast avsäga sig sin nationalitet, men man borde inte heller hindra folk att känna sig som medlemmar av ett enhetligt, självstyrande, socialistiskt Jugoslavien.

NIN 21.3. 1982.

Diskussionen om "jugoslaverna" återspeglar det allvarliga dilemma som de jugoslaviska kommunisterna ständigt stått inför. Man har försökt skapa enhet i landet genom att dels tillåta långtgående kulturell frihet, dels konstruera ett socialt, ekonomiskt och politiskt system (självstyrelsen) som skulle integrera de olika delarna av Jugoslavien. Framförallt tänkte man sig att partiet skulle vara den sammanhållande kraften.

Samtidigt bär systemet självt inom sig en dynamik som kan leda till splittring. Man har t ex skapat konstitutionella lösningar som ger mycket stora befogenheter åt de enskilda republikerna och även partiet är i princip uppbyggt enligt federalt mönster. I en sådan situation blir det naturligt för republikernas partier och partiledningar att i första hand se till egna intressen.

I takt med att det jugoslaviska samhället under sextioalet demokratiserades ökade också tendensen till splittring enligt regionala och nationella linjer. Konflikter som tidigare funnits bakom lyckta dörrar utspelades nu öppet i massmedia. De nationella och politiska motsättningarna ledde fram till en samhällelig kris som slutade med att president Tito lyckades bryta republikpartiernas inflytande och i en allmän politisk och ideologisk åtstramning återge den centrala partiledningen kontrollen. Den enighet som manifesterades vid partikongresserna 1974 och 1978 har nu försvunnit. Inför årets kongress stod det klart att oenigheten var mycket stor och rörde hela spektret av politiska problem, från ekonomi till kultur. Och man var i princip tillbaka i den situation som rådde kring 1970. Striden om jugoslavismen blir därför ett symboliskt uttryck för fundamentala skillnader i uppfattning om Jugoslaviens karaktär.

Egentligen har oenigheten rötter långt tillbaka i historien och det finns i själva begreppet Jugoslavien en motsägelse som aldrig helt har övervunnits. Under mellankrigstiden slets det jugoslaviska kommunistpartiet sönder av tvister om hur nationalitetsfrågan skulle lösas och man väckade mellan modeller som innebar sträng centralism och sådana som skulle ha betytt att Jugoslavien upphört att existera som stat. Särskilt Kroatiens och Makedoniens, men också Kosovos status var oklar.

Detta hade att göra med det grundläggande historiska faktum att de olika delarna av Jugoslavien under så gott som hela den nyare tiden hade dominerats av Turkiet respektive Österrike. På sydslaviskt område uppstod därmed skilda sociokulturella system som var tillräckligt olika för att de skulle utvecklas distinkta etniska grupper. Trots språkliga likheter. När den moderna nationalismen spred sig under 1800-talet var det därför i viss mening en öppen fråga om det skulle utbildas en eller flera nationer. Det fanns förespråkare för både alljugoslaviska och nationella lösningar. Och när Jugoslavien efter första världskriget bildades fanns det både oklarhet kring begreppet jugoslav och helt motstridiga nationella strävanden.

Under mellankrigstiden försökte man under den kungliga diktaturen med våld skapa en jugoslavisk nationalkänsla. Den innebar emellertid i praktiken en serbisk kulturell och politisk dominans, vilket inte kunde accepteras av kroater, slovener, muslimer, makedonier eller albaner.

Under kriget drev den av Tito ledda kommunistiska partisnrörelsen idén om ett federalt Jugoslavien. Till en början föreföll det också som om man hade nått fram till en fungerande kompromiss. När det kvasistalinistiska systemet avlöstes av en friare, mer pluralistisk socialism och en decentraliserad ekonomi, blev emellertid frågan åter akut. Lösningen på dilemmat blev erkännandet av de olika nationernas rätt att existera, samtidigt som man försökte främja idén om en jugoslavisk gemenskap på ett högre plan. Problemet var att det blev svårt att konkretisera vari detta jugoslaviska bestod. Tanken var att det skulle råda en samexistens mellan "socialistisk jugoslavisk självstyrelsepatritism" och en serbisk, makedonsk eller kroatisk identitet. Svårigheten låg i att det trots allt fanns oli-

ka idéer om vad detta kunde betyda i praktiken. Å ena sidan hade man erkänt att nationen som begrepp hade en hemortsrätt också i det socialistiska samhället. (Den nationella processen var som Biland-Žić säger, avslutad). Å andra sidan blev det jugoslaviska eftersom det kopplades ihop med socialismen något eftersträvansvärt, något som hörde framtiden till. Det blev därför naturligt att se "jugoslaviskheten" som en ny nationell kategori, något som skulle efterträda de olika nationella identiteterna. Problemet var bara att det var lättare för vissa att anpassa sig till det jugoslaviska än för andra och begreppet kom liksom under mellankrigstiden att identifieras med "storserbiska" strävanden. Som i så många andra frågor försökte den jugoslaviska partiledningen gå en medelväg, vilket emellertid också innebar att problemet var ständigt latent närvarande.

Det är mot denna bakgrund folkräkningssiffrorna får sin stora betydelse. De symboliserar en hel rad känsliga problem och aktualiserar åter frågan om Jugoslavien är att betrakta som en förbundsstat eller som ett förbund av stater. Hur man löser det dilemma beror inte minst på hur man lyckas komma till rätta med de svåra ekonomiska och sociala problem som Jugoslavien idag brottas med.

Tabell 5 Nationell sammansättning 1948 - 1981 (procent).

	1948	1953	1961	1971	1981	Index 1981-
Kroater	24,0	23,5	23,1	22,1	19,8	117
Makedonier	5,1	5,3	5,6	5,8	6,0	166
Montenegriner	2,7	2,8	2,8	2,5	2,6	136
Muslimer *	5,1	5,9	5,2	3,4	8,9	247
Serber	41,5	41,7	42,1	39,7	36,3	124
Slovenier	9	8,8	8,6	8,2	7,8	124
Albaner	4,8	4,5	4,9	6,4	7,7	231
Ungrare	3,1	3,0	2,7	2,3	1,9	86
Jugoslaver **	-	-	1,7	1,3	5,4	

* = Serbokroatisktalande muslimer ("bosnier").

** = Personer som ej identifierar sig med någon bestämd nation.

(Källa: Politika 16.4.1982)

Tabell 6 De jugoslaviska nationernas ökning/minskning 1971-1981

SERBER		KROATER		MUSLIMER	
Serbien	162 000	Slovenien	14 000	Bosnien	147 000
Voivodina	18 000	Kosovo	0	Makedonien	39 000
Slovenien	18 000	Kroatien	- 60 000	Kosovo	33 000
Kroatien	- 95 000	Voivodina	- 29 000	Serbien	7 000
Bosnien	- 73 000	Bosnien	- 14 000	Slovenien	10 000
Montenegro	- 20 000	Serbien	- 7 000	Montenegro	8 000
Kosovo	- 18 000	Montenegro	- 1 000	Kroatien	6 000
Makedonien	- 1 000	Makedonien	- 1 000	Voivodina	2 000
Totalt	- 7 000	Totalt	- 98 000	Totalt	+ 270 000

SLOVENER		MAKEDONIER		MONTENEGRINER	
Slovenien	98 000	Makedonien	139 000	Montenegro	43 000
Montenegro	0	Serbien	4 000	Serbien	20 000
Makedonien	0	Voivodina	2 000	Voivodina	7 000
Kosovo	0	Slovenien	1 000	Bosnien	1 000
Kroatien	- 7 000	Kosovo	0	Makedonien	1 000
Serbien	- 3 000	Bosnien	0	Slovenien	1 000
Voivodina	- 2 000	Montenegro	0	Kroatien	0
Bosnien	- 1 000	Kroatien	- 1 000	Kosovo	- 5 000
Totalt	+ 76 000	Totalt	+ 146 000	Totalt	+ 68 000

ALBANER		UNGRARE		"JUGOSLAVER"	
Kosovo	311 000	Kosovo	0	Kroatien	295 000
Makedonien	98 000	Makedonien	0	Bosnien	292 000
Serbien	6 000	Montenegro	0	Serbien	195 000
Kroatien	2 000	Bosnien	0	Voivodina	120 000
Montenegro	1 000	Voivodina	- 39 000	Montenegro	20 000
Slovenien	1 000	Kroatien	- 10 000	Slovenien	19 000
Voivodina	1 000	Slovenien	- 1 000	Makedonien	10 000
Bosnien	0	Serbien	- 1 000	Kosovo	0
Totalt	+ 422 000	Totalt	- 50 000	Totalt	+ 943 000

(Källa: NIN 28.2.1982)

Tabell 7 Nationernas fördelning på republiker och områden.

	SERBER		KROATER		MUSLIMER	
	1971	1981	1971	1981	1971	1981
Bosnien	17,1	16,2	17,1	17,1	82,6	81,5
Montenegro	0,5	0,3	0,2	0,2	3,9	3,9
Kroatien	7,7	6,5	77,6	78,0	1,0	1,2
Makedonien	0,6	0,6	0,1	0,07	0,06	2,0
Slovenien	0,3	0,5	1,0	1,3	0,2	0,7
Serbien	73,9	75,9	4,1	3,3	8,5	10,8
Serbien *	57,7	59,7	0,8	0,7	6,9	7,6
Vojvodina	13,4	13,6	3,1	2,5	0,2	0,3
Kosovo	2,8	2,6	0,2	0,2	1,5	3,0
Jugoslavien	100	100	100	100	100	100
	SLOVENER		MAKEDONIER		MONTENEGRINE	
	1971	1981	1971	1981	1971	1981
Bosnien	0,2	0,2	0,2	0,2	2,6	2,4
Montenegro	0,06	0,06	0,08	0,08	69,9	69,2
Kroatien	1,9	1,4	0,5	0,4	2,0	1,7
Makedonien	0,06	0,06	95,6	95,5	0,6	0,7
Slovenien	96,8	97,6	0,2	0,2	0,4	0,5
Serbien	1,0	0,6	3,6	3,7	24,6	25,5
Serbien *	0,7	0,5	2,1	2,2	11,2	13,3
Vojvodina	0,3	0,1	1,4	1,4	7,1	7,5
Kosovo	-	-	0,08	0,07	0,3	4,7
Jugoslavien	100	100	100	100	100	
	ALBANER		UNGRARE		"JUGOSLAVER"	
	1971	1981	1971	1981	1971	1981
Bosnien	0,3	0,2	0,2	0,2	16,1	26,8
Montenegro	2,8	2,1	-	-	4,0	2,5
Kroatien	0,3	0,3	7,3	5,9	30,8	31,2
Makedonien	21,4	21,8	-	-	1,5	1,2
Slovenien	0,08	2,1	2,1	2,1	2,6	2,1
Serbien	75,2	75,3	90,1	91,3	45,4	36,1
Serbien *	5,0	4,2	1,3	1,2	27,9	22,3
Vojvodina	0,2	0,2	88,3	90,2	17,2	13,2
Kosovo	70,0	70,1	-	-	0,4	0,08
Jugoslavien	100	100	100	100	100	100

* = Serbien utom de autonoma områdena Vojvodina och Kosovo.

(Källa: NIN 23.2.1982)

Tabell 8 Nationernas andel av befolkningen i republiker och områden. (%)

	JUGOSLAVIEN		BOSNIEN		MONTENEGRO	
	1971	1981	1971	1981	1971	1981
Serber	39,7	36,4	37,2	32,1	7,5	3,4
Kroater	22,0	13,8	20,6	18,4	1,7	1,4
Jugoslaver *	1,3	5,4	1,2	7,9	2,0	5,3
Muslimer *	8,4	8,3	39,6	39,6	13,2	13,4
Slovensk	3,3	7,8	0,03	0,07	0,2	0,2
Albaner	6,4	7,7	0,1	0,1	6,8	6,3
Makedonier	5,8	6,0	0,2	0,2	0,02	0,02
Montenegriner	2,5	2,6	0,3	0,3	67,2	68,4
Ungrare	2,3	1,9	0,02	0,02	-	-
Övriga	3,3	3,5	1,3	1,3	1,4	1,4

	KROATIEN		MAKEDONIEN		SLOVENIEN	
	1971	1981	1971	1981	1971	1981
Serber	14,2	11,6	2,3	2,4	1,2	2,2
Kroater	79,4	75,5	0,2	0,2	2,5	3,0
Jugoslaver *	1,2	8,2	0,2	0,7	0,4	1,4
Muslimer *	0,4	0,5	0,06	2,0	0,2	0,7
Slovensk	0,7	0,5	0,06	0,05	94,0	90,1
Albaner	0,09	0,1	17,0	19,7	0,05	0,1
Makedonier	0,1	0,1	69,3	66,9	0,1	0,2
Montenegriner	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2
Ungrare	0,8	0,6	-	-	0,6	0,5
Övriga	2,1	2,7	10,1	7,9	0,9	1,6

	SERBIEN *		VOJVODINA		KOSOVO	
	1971	1981	1971	1981	1971	1981
Serber	89,5	85,8	55,9	54,6	13,3	13,2
Kroater	0,7	0,5	7,1	5,4	0,6	0,5
Jugoslaver *	1,4	4,8	2,4	3,2	0,03	0,06
Muslimer *	2,4	2,7	0,2	0,2	2,1	3,7
Slovensk	0,2	0,1	0,3	0,1	-	-
Albaner	1,3	1,3	0,2	0,2	73,6	77,4
Makedonier	0,5	0,5	0,9	0,9	0,09	0,06
Montenegriner	1,1	1,4	1,3	2,1	2,6	1,7
Ungrare	0,1	0,09	21,7	19,0	-	-
Övriga	2,8	2,0	9,6	9,3	2,6	3,4

Jugoslaver * = medborgare utan nationell preferens.

Muslimer * = serbokroatisktalande muslimer ("bosnier").

Serbien * = Serbien utom Voivodina och Kosovo.

(Källa: NIM 2.2.1982)

Tabell 9 Nationernas fördelning 1971-1981 (- 1000).

	SERBER			KROATER	
	1971	1981	+/-	1971	1981
Jugoslavien	8 143	8 136	- 7	4 526	4 428
Bosnien-Herceq.	1 393	1 320	- 73	772	758
Montenegro	40	20	- 20	9	8
Kroatien	627	532	- 95	3 514	3 454
Makedonien	46	45	- 1	4	3
Slovenien	21	42	+ 21	43	57
Serbien *	4 699	4 861	+ 162	38	31
Vojvodina	1 089	1 107	+ 18	138	109
Kosovo	228	210	- 18	8	8

	"JUGOSLAVER"			MUSLIMER	
	1971	1981	+/-	1971	1981
Jugoslavien	273	1 216	+ 943	1 793	2 000
Bosnien-Herceq.	44	326	+ 282	1 482	1 629
Montenegro	11	31	+ 20	70	78
Kroatien	84	379	+ 295	18	24
Makedonien	4	14	+ 10	1	39
Slovenien	7	26	+ 19	3	13
Serbien *	76	271	+ 195	124	151
Vojvodina	47	167	+ 120	3	5
Kosovo	1	1	0	26	59

	SLOVENER			ALBANER	
	1971	1981	+/-	1971	1981
Jugoslavien	1 678	1 754	+ 76	1 309	1 731
Bosnien-Herceq.	4	3	- 1	4	4
Montenegro	1	1	0	36	37
Kroatien	32	25	- 7	4	6
Makedonien	1	1	0	280	378
Slovenien	1 624	1 712	+ 88	1	2
Serbien *	11	8	- 3	66	72
Vojvodina	5	3	- 2	3	4
Kosovo	-	-	-	916	1 227

	MAKEDONIER			MONTENEGRINER	
	1971	1981	+/-	1971	1981
Jugoslavien	1 195	1 341	+ 146	509	577
Bosnien-Herceq.	2	2	0	13	14
Montenegro	1	1	0	356	399
Kroatien	6	5	- 1	10	10
Makedonien	1 142	1 281	+ 139	3	4
Slovenien	2	3	+ 1	2	3
Serbien *	25	29	+ 4	57	77
Vojvodina	17	19	+ 2	36	43
Kosovo	1	1	0	32	27

	UNGRARE		
	1971	1981	+/-
Jugoslavien	477	427	- 50
Bosnien-Herceg.	1	1	0
Montenegro	-	-	-
Kroatien	35	25	- 10
Makedonien	-	-	-
Slovenien	10	9	- 1
Serbien *	6	5	- 1
Vojvodina	424	385	- 39
Kosovo	-	-	-

Serbien * = Serbien utom Vojvodina och Kosovo.

(Källa: MIN 2.2.1982)

NOTER

1. Man skiljer i Jugoslavien mellan begreppen "nation" och "nationalitet". Som nationer betraktas de sydslaviska folk som tillsammans konstituerar den jugoslaviska federationen och som vanligen dominerar inom en republik. Med nationalitet förstår å andra sidan de folk och folkgrupper vilkas huvuddel lever utanför Jugoslavien och som hör till status av minoriteter.

2. Som en kuriositet, men också som ett tecken på den muslimska medvetenheten, kan nämnas att det enligt årets folkräkning plötsligt finns nära 40.000 muslimer i Makedonien. Det rör sig av allt att döma inte om "bosnier", utan om de s k "torbesi", dvs makedonsktalande muslimer, vilka inför förra folkräkningen av den makedonska centralkommitteen förklarades vara makedonier.

3. Man räknar med att det egentligen finns 200.000 serbokroatisktalande stadigvarande bosatta i Slovenien. Alla är alltså inte skrivna i Slovenien, vilket förklarar siffrorna i tabellerna.

9

ÖSTSTATSSTUDIER I UPPSALA

ÖU-RAPPORTER 1:82

KJELL MAGNUSSON:
FÖR MÅNGA JUGOSLAVER?

ÖSTSTATSKUNSKAP ÖSTSTATSFORSKNING

UPPSALA UNIVERSITET